

HIVATKOZÁSELEMZÉS KÉT TÁRSADALOMTUDOMÁNYI * FOLYÓIRAT ALAPJÁN

FARAGÓ Lászlóné

A társadalomtudományi információs rendszer kiépítésének megtervezésében egyik lényeges tényező a kutatók irodalomhasználatának ismerete. Az irodalomhasználat mérése széles körben nehéz feladat, emellett a használatelemzések hátránya, hogy csak arról adhatnak számot, amihez a használó hozzáfért. A hivatkozás-elemzés lényegét tekintve használátelelemzésnek tekinthető, de ha összekapcsoljuk a használt irodalomnak a fellelhető bázissal való összevetésével – legalább a folyóiratok tekintetében –, akkor közelebb kerülünk a tényleges szakirodalmi használathoz, mert a használatot a meglévő forrásokhoz viszonyítjuk.

A hivatkozás-elemzés lehetőséget ad egy adott időszakban a szakirodalom használata jellegzetességeinek leírására, arra hogy milyen korszakból milyen típusú, milyen nyelvű irodalmat használnak, azt hol adták ki, valamint a szakterület leggyakrabban használt folyóiratainak megállapítására. Így a hivatkozás-elemzések adalékul szolgálnak egy szakterület irodalmi ellátottságának és a szakirodalom hasznosításának vizsgálatára és ezzel az információs rendszer tervezését segítik.

Elemzéseink alapja a SZOCIOLÓGIA és a VALÓSÁG c. folyóiratok 1974. és 1975. évi évfolyamai (24 + 8 = 32 szám).

Választásunk feltételezi, hogy a közlemények kutatóink munkásságát reprezentálják. A „Szociológia” egy szűkebb terület tudományos igényű folyóirata, míg a „Valóság” szélesebb témakört ölel fel és anyagát szélesebb körnek is szánja. Így mintavételünk is nagyobb körre jellemző.

Elemzésünk célja

1. Az irodalom felhasználásának vizsgálatával a kutatói magatartás elemzése. A kapott eredmények szerény összevetése más vizsgálatok eredményeivel és következtetéseivel.

2. A leggyakrabban idézett folyóiratok megállapítása, a hazai folyóiratállomány viszonya az idézett folyóiratokkal.

3. Az elemzés természetes melléktermékeként néhány észrevétel a hivatkozások bibliográfiai hitelességére és pontosságára vonatkozóan.

* Lezárva 1976. december.

Bár a hivatkozáselemzés nagy múltra tekint vissza, megállapított szabályai nem alakultak ki – a kiválasztás kritériumaira, vagy az eljárásra –, annak meghatározására, milyen hivatkozásokra terjedjen ki, a különböző adatok mérlegelésére, vagy a gyűjtött adatok manipulálására –, állapítja meg HAFNER a pszichológiai irodalom területén végzett legújabb elemzéséről 1976-ban megjelent tanulmányában. A módszerek eltérő volta tesz minden összehasonlítást kétségesse, még ha az egyes kategóriákat elég pontosan meghatározzuk is. Az eredmények értékelésénél figyelembe kell venni e kutatási technika korlátait.

A vizsgált adatok köre:

1. A folyóiratokra vonatkozóan

- a) szerzős cikkek száma
- b) a szerzős cikkek terjedelme
- c) a szerzős cikkek hivatkozásainak száma
- d) egyéb anyag terjedelme (hír, levél, recenzió stb.)

2. A szerzős cikkek, tanulmányok hivatkozásainak jellegzetességei.

- a) a hivatkozott anyag típusa
- b) a hivatkozott anyag periódusai, ezen belül hazai és külföldi irodalom aránya
- c) a hivatkozott anyag nyelve
- d) a megjelenés országa
- e) a folyóirat neve, ha az idézett anyag folyóiratcikk, a többszöri hivatkozás jelölése a leginkább használt folyóiratok megállapítására.

Magunk részéről hivatkozási alapnak csak a cikkeket, a tanulmányokat tekintettük, nem vettük figyelembe az egyéb információs anyagokat, mint pl. a kongresszusi beszámolók, beszélgetések, interjúk, stb. A „Műhely” „Figyelő” rovat közleményeit, bár kisebb terjedelműek, de tanulmány jellegük miatt feldolgoztuk.

A „Szociológia” külföldi szerzők cikkeit is közli. Ezeket, bár nem a hazai kutatók irodalomhasználatát tükrözik, csekély számuk miatt elemzésünk tartalmazza. Adatainkat jelentősen módosíthatja például egy 3 lap terjedelmű hozzászólás, amelyben 167 hivatkozás szerepel. Annak elbírálása, hogy mi értékesebb, egy tanulmány csekély bibliográfiai apparátussal, vagy ez az extrém hivatkozásmentességű hozzászólás, nem lehet feladatunk.

Forrásnak tekintettük a lábjegyzeteket, bibliográfiai hivatkozásokat, irodalomközléseket. Ha forrásunk ugyanazt az anyagot többször idézte, csak egyszer vettük számításba, mert így nem növelte helytelenül a használt bázist. Az önhivatkozásokat – akár a szerző saját, korábbi munkásságára, akár a közlő folyóirat korábbi cikkeire vonatkozott, feldolgoztuk, mivel végeredményben az önhivatkozás is használat. A szövegközi utalásokat, az ún. krypto-hivatkozásokat csak akkor vettük számításba, ha bibliográfiai utalást is tartalmaztak.

A hivatkozás adataira vonatkozóan a következő típusokat állítottuk fel, kizárólag a gyakorlati célt szem előtt tartva.

a) **Monográfia** – ezen belül a gyűjteményes kötetek. Ez utóbbi ugyanis gyakran korábban megjelent cikkek újra-kiadása, vagy különböző szerzők tanulmányai, ezért érdemes megkülönböztetni.

Ha egy folyóiratcikket gyűjteményes kötet és nem eredeti megjelenése alapján idéztek, gyűjteménynek tekintettük.

Ugyancsak a gyűjtemények közé került egy szerző válogatott vagy összes műveire történt hivatkozás.

Ha bevezetésre hivatkoztak, akkor aszerint vettük számításba, hogy mihez készült a bevezetés.

b) **Jelentések** (kutatói), **vizsgálatok** és **kongresszusi anyagok** kerültek egybe. Ha a konferencia anyaga folyóiratban jelent meg, odasoroltuk.

c) **Disszertációk**.

d) **Egyéb** alá soroltuk a témadokumentációkat, kéziratokat, levéltári anyagot, törvényeket, rendeleteket (ha önállóan jelentek meg magyarázat nélkül) stb.

A **periodikum** fogalmát bontottuk: évkönyvek, folyóiratok, hírlapok. (Az egyéb alá itt a hivatalos közlönyök, népszámlálás adatait tartalmazó kiadványok kerültek.)

A hivatkozott anyag **periodusokra** osztása is önkényes, de céljainknak megfelelő:

1975–1970	1969–1960	1959–1945
1944–1919	1918–1900	1899–

A periódusba sorolásnál nehézséget az évszám nélküli hivatkozások jelentettek. Ahol módunkban volt, ott meghatároztuk. Néha azonban furcsa problémák is felmerültek. A cikkgyűjteményeknél természetesen a gyűjtemény kiadási évét tekintettük – összhangban a típusmegállapításnál közöltekkel. Gondot okozott a levéltári anyag korszakba sorolása, mivel a közölt jelzetek nem tartalmaznak évszámot.

A hivatkozott anyag **nyelvét** a világnyelvekre korlátoztuk, ezzel összhangban állapítottuk meg a megjelenés **országait**. Természetesen a nyelv és ország nem mindig fedi egymást – ezért is szükséges külön közlésük.

A vizsgált folyóiratokra vonatkozó adatok

Szociológia: 910 lap (70,1 %) terjedelemben tanulmányokat közöl, egyéb információs anyagok terjedelme 378 lap (29,9 %). A 910 lapon 69 tanulmány található, így egy-egy cikk átlagterjedelme 13,24 lap. A 69 tanulmányból 14 (20,3 %) bibliográfiai apparátus nélkül jelent meg. A hivatkozások száma összesen 870 (részletesen ld. a táblázatokban). Ha a hivatkozások nélküli tanulmányokat nem vesszük figyelembe, akkor egy tanulmányra átlag 15,81 hivatkozás jutott.

Válóság: 2072 lap (67,2 %) terjedelemben cikkeket, tanulmányokat közöl, egyéb információs anyagok terjedelme 1000 lap (32,8 %), ebből kifejezetten recenzió és referátum 361. A 2072 lapon 198 cikk található (kivételesen 3 interjút is annak tekintetünk irodalom-közlése miatt), – így egy-egy cikk átlagterjedelme 10,46 lap. A 198 cikkből 90 (43,4 %) nem tartalmazott hivatkozást. A hivatkozások száma összesen 2075

(részletesen ld. a táblázatokban). Ha a hivatkozás nélküli tanulmányokat nem vesszük figyelembe, akkor egy tanulmányra átlag 19,21 hivatkozás jut.

A két folyóirat eltérő jellege megmutatkozik mind a tanulmányokra fordított oldal-számban, mind a tanulmányok terjedelmében, továbbá a bibliográfiai apparátus nélkül publikált anyag tekintetében.

Meglepő viszont, hogy az egy cikkekre jutó hivatkozások átlagszáma a Valóságban lényegesen több mint a Szociológiában.

WOOD és FERGUSON 1974-ben megjelent cikke foglalkozik a társadalomtudományi folyóiratok statisztikai vizsgálatával és összeveti a kapott eredményeket VICKERY 1968-ban, a műszaki-tudományok területén végzett kutatásaival. Adataik szerint a társadalomtudományi folyóiratokban átlag évi 47 cikk található 6,9 oldal terjedelemben, a műszaki-természettudományos lapokban 85 cikk 4,7 lap terjedelemben.

Az általunk vizsgált 2 folyóirat összesített két évi eredménye – itt a hivatkozást nem tartalmazó cikkeket is számolva – 267, azaz egy folyóiraatra egy évre számítva 66,7 cikk az átlag. Ez az eredmény felette van a külföldi folyóiratok átlag c i k k m e n n y i s é g é - n e k , ami talán magyarázható, hogy nálunk kevesebb folyóiratban van publikálási lehetőség. Ami a cikkek terjedelmét illeti, a két folyóirat átlaga 11,1, messze meghaladja Wood és Ferguson megállapítását, a 6,9 lap terjedelmet, bár LINE újabb kutatása a cikkek terjedelmének évi 0,5 %-os növekedését mutatta ki.

A hivatkozások elemzése

Folyóiratainkban összesen 2945 (Szociológia: 870 – Valóság: 2075) hivatkozást találtunk. E mennyiség a folyóiratok számát és a vizsgált periódust tekintve összevethető más elemzések adataival, ahol a folyóiratok nagyobb száma és a vizsgálati periódus hosszabb ideje vezetett nagyobb számú hivatkozásra.

Igy EARL és VICKERY, elemzésüinktől ugyan eltérő célú reprezentatív mintavételében összesen 65 340 adat került nyilvántartásba. HAFNER már említett vizsgálata 31 669 hivatkozásra terjedt ki. Mindkét elemzés lyukkártyás feldolgozást használt. Találunk azonban kevesebb hivatkozással dolgozó elemzéseket is, BROWN 6 folyóiratot tárt fel például, 5430 hivatkozáshoz jutott. VATTER kutatásait pedig 1732 hivatkozás alapján végezte.

A hivatkozott dokumentumok típus szerinti megoszlása

Dokumentumtípus	Hivatkozások száma					
	Szociológia %		Valóság %		Összesen %	
Monográfia	385	44,4	937	45,2	1322	45
Gyűjtemény	143	16,4	279	13,5	422	14,2
Könyvjellegű összesen	528	60,8	1216	58,7	1744	59,2
Jelentés, vizsgálat, kongresszus	39	4,5	36	1,7	75	2,6
Disszertáció	3	0,3	2	0,1	5	0,2
Egyéb	12	1,4	61	2,9	73	2,5
Meghatározatlan	2	0,2	8	0,4	10	0,3
	56	6,4	107	5,1	163	5,6
Periodikum						
Évkönyv	8	0,9	44	2,1	52	1,8
Folyóirat	250	28,7	596	28,7	846	28,6
Hírlap	25	2,9	106	5,1	131	4,5
Egyéb	3	0,3	6	0,3	9	0,3
	286	32,8	752	36,2	1038	35,2
Összesen	870	100 %	2075	100 %	2945	100 %

A hivatkozások közel 60 %-a könyvjellegű dokumentumokra, ezen belül 14,2 % gyűjteményekre vonatkozik. 35 % a periodikumra és csak 5,6 % a további dokumentum típusokra. E téren a két folyóirat közt csak igen minimális eltérés tapasztalható.

Elemzésünk eredménye egybeesik a társadalomtudományok területén nyert tapasztalatokkal. A könyvjellegű dokumentumok lényegesen nagyobb használata a folyóiratokkal szemben a társadalomtudományi könyvtárak gyarapítási politikájában nem hagyható figyelmen kívül!

Fel kell figyelünk a gyűjteményes kötetek használatának nagyobb számára: a könyv- és folyóirathasználat mellett a harmadik helyet foglalja el (14,2 %). Ez felveti a folyóiratok archiválását, – ha pl. a fontosabb cikkek újra kiadásra kerülnek. Szempont lehet a másodlagos szolgáltatások értékelésénél is – tartalmazzák-e a gyűjteményes kötetek anyagát és végül helyi igény szerint felveti az analitikus feltárást a katalógusban.

Érdekességként említjük a periodikumokon belül a napilapok használatát a társadalomtudományok területén. Arányuk 4,5 % a dokumentumtípusok sorában a negyedik helyet mutatja. Bár ez a táblázatból nem derül ki, de elemzésünk során felfigyeltünk, hogy a hírlapok régi évfolyamait használják. Például: Népszava legkorábbi évfolyama 1907, Világ, 1910, Szabad Nép 1945. A vizsgált két folyóirat között elég jelentős az eltérés a Valóság javára.

Az egyéb dokumentumok kis számú használata arra utal, hogy a tájékoztatás eszközeinek igénybevételével talán a könnyebb utat választják.

A hivatkozott dokumentumok időrendi megoszlása

Periódus		Szociológia %		Valóság %		Összesen %	
1975–1970	Külföldi magyar	145	39,9	310	38,1	455	38,7
		218		503		721	
		363	42,6	813	40,2	1176	40,9
1969–1960	Külföldi magyar	193	65	261	41,2	454	40,8
		104		372		476	
		297	34,8	633	31,2	930	32,3
1959–1945	Külföldi magyar	48	63,2	96	47,8	144	52
		28		105		133	
		76	8,9	201	9,9	277	9,6
1944–1919	Külföldi magyar	30	37,5	86	55,8	116	49,6
		50		68		118	
		80	9,4	154	7,6	234	8,1
1918–1900	Külföldi magyar	3	13	41	29,7	44	27,3
		20		97		117	
		23	2,7	138	6,8	161	5,6
1899–	Külföldi magyar	11	98,6	34	39,1	45	44,6
		3		53		56	
		14	1,6	87	4,3	101	3,5
		853	100 %	2026	100 %	2879	100 %
Sajtó alatt:	3						
Meghatározhatatlan:	14	17	41	49	55	66	
		870		2075		2945	
Ebből külföldi		430	50,05 %	828	40,9 %	1258	43,6 %

Csaknem 75 %-ban 1960 utáni dokumentumokra hivatkoznak, ezen belül az 1970 utáni 41 %. A két háború közti anyagra 8 %, századunk előttire pedig 3,5 % hivatkozást találunk. A Valóság valamelyest nagyobb arányban hivatkozik 1918 előtt megjelent irodalomra, ezt magyarázza, hogy történelmi tárgyú közleményeket is publikál.

Érdeemes megvizsgálni, hogy a különféle korú irodalomban milyen arányban található magyar, ill. külföldi dokumentumok. Miután a hivatkozások egészét tekintve a külföldi források aránya 44 %, érthető, hogy csaknem minden korszakból a hazai források szerepelnek többségben. Kivétel ez alól az 1945–1959 közti időszak, ahol a külföld sulya 52 %-ot ér el. A nem-magyar forrásokra való hivatkozások aránya (összesen) a Szociológiánál 50 % feletti, a Valóságnál nem éri el a 41 %-ot sem. Ez az eltérés elsősorban az 1945 és 1969 közti források használatának tudható be, itt a legnagyobb az eltérés (1960–1969 közt a Szociológia hivatkozásainak 65 %-a külföldi, a Valóságnál

ugyanez csak 41 %, az 1945–1959 közti időszaknál ezek az arányok 63 %, ill. 48 %). Bizonyos fokig megfordul a helyzet az 1944 előtti irodalom esetében, ahol a Valóság publikációi inkább hivatkoznak külföldi forrásokra (44 %), mint a Szociológia (32 %).

Eredményeink egybeesnek más vizsgálatok megállapításaival; a társadalomtudományokban a korábbi irodalmat gyakrabban használják, mint a műszaki tudományok területén. Hogy mennyire nyúlnak vissza a kutatók a korábbi irodalomra egész pontosan nem állapítható meg. Részben a már említett gyűjtemények használatának nagy száma miatt, részben mivel egyes művek újabb – gyakran változatlan – kiadásban jelennek meg, és a megadott hivatkozásban az új kiadás megjelenési évét találjuk. Ellenkező előjelű torzulást okoz, hogy a hivatkozott dokumentumok jelentős része fordítás, így természetesen magyarnak számít. Az eredeti kiadás természetesen jóval korábbi, ezek torzítva javítják a legújabb dokumentumok használatának arányát. Meg kell még említeni, hogy a hivatkozások nem a kurrens használói igényt tükrözik, hiszen egy-egy tanulmány megírásához az irodalom gyűjtése hosszabb ideig tart.

A hivatkozott dokumentumok megoszlása nyelv szerint

Nyelv	Hivatkozások száma					
	Szociológia %		Valóság %		Összesen %	
angol	185	21,3	280	13,5	465	15,8
francia	62	7,1	131	6,3	193	6,6
magyar	441	50,7	1353	65,2	1794	60,9
német	88	10,1	160	7,7	248	8,4
orosz	68	7,8	42	2	110	3,7
egyéb	26	3	109	5,3	135	4,6
	870	100 %	2075	100 %	2945	100 %

A hivatkozott dokumentum nyelve az esetek 61 %-ában magyar. Fel kell hívnunk a figyelmet, hogy adataink nem adnak pontos képet a külföldi szakirodalom ismeretéről, hiszen minden fordítást magyarnak vettünk.

Mint a táblázatból látható az angol a külföldi irodalom leggyakrabban használt nyelve (16 %) a német és francia után igen elmaradva következik az orosz: 3,7 %. A két vizsgált folyóirat közötti eltérés elsősorban az orosz nyelvű források hivatkozásainál feltűnő. (Az orosz nyelvű irodalom tekintetében talán nagyobb hangsúlyt kellene helyezni fordításszolgáltatásra?)

A hivatkozott dokumentumok eredete ország szerint

Ország	Hivatkozások száma					
	Szociológia %		Valóság %		Összesen %	
Anglia	48	5,5	119	5,7	167	5,7
Ausztria	2	0,2	45	2,2	47	1,6
Franciaország	50	5,8	117	5,6	167	5,7
Magyarország	436	50,1	1228	59,2	1664	56,4
NDK	7	0,8	10	0,5	17	0,6
NSZK	64	7,4	50	2,4	114	3,9
Németország 1945-ig	15	1,7	44	2,1	59	2
Svájc	6	0,7	7	0,3	13	0,4
Szovjetunió	70	8,1	43	2,1	113	3,8
USA	120	13,7	247	11,9	367	12,5
egyéb	52	6	167	8	217	7,4
Összesen:	870	100 %	2075	100 %	2945	100 %

Mint a módszertani részben kifejtettük a nyelv és a dokumentum eredete nem fed egymást. A magyarországi megjelenésű dokumentumok aránya a legnagyobb (56,4 %), a Valóságnál 59 %, a Szociológiánál 50 %. Azonban az angol nyelvterület bontása megmutatta, hogy e kiadványok zömmel az Egyesült Államokból származnak, Anglia már egyenlő arányban osztozik Franciaországgal a harmadik helyen. Érdekes kiemelni a Szociológiánál a Szovjetunióban kiadott dokumentumok 8,1 %-os arányát a Valóság 2,1 %-ával szemben. Hasonlóan nagyobb a Szociológia szerzőinek NSZK-beli irodalom használata (7,4 %-2,4 %).

A legfontosabb szociológiai folyóiratok összevetése a hivatkozásokkal*

(A hazai könyvtárainkban nagy példányszámban található szociológiai vagy részben szociológiai folyóiratokat aláhúzással emeltük ki)

Cím	Lelőhelyek száma	Hivatkozások gyakorisága	Legkorábbi – legújabb hiv.
Acta Sociologica. Scandinavian Review of Sociology	6	–	
Administrative Science Quarterly	6	10	1958–1973
African Social Research Quarterly	2	–	
American J. of Economics and Sociology	6	–	
American J. of Sociology	17	4	1938–1969
American Sociological Review	15	13	1945–1971
Analel Universiteti Bucuresti Ser. Sociologie	2	–	
Annales (Économies – Sociétés – Civilisation)	16	–	
Annales of The American Academy of Political and Social Science	8	–	

* Külföldi kurrens szociológiai folyóiratok Magyarországon 1972–1973. Bp. 1974. és Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban. Lelőhelyjegyzék 1974–75. Bp. 1976. c. kiadványok alapján.

Cím	Lelóhelyek száma	Hivatkozások gyakorisága	Legkorábbi – legkésőbbi hiv.
Année Sociologique	3	1	1964
Archiv für Rechts- und Sozialpsychologie	7	–	
Archives Européennes de Sociologie	6	1	1961
Behavioral Science	6	–	
British J. of Sociology	15	1	1964
Cahiers Internationaux de Sociologie	9	3	1947–1958
Comparative Studies in Society and History	6	–	
Critica Sociologica (Róma)	1	–	
Current Sociology (Oxford)	6	–	
Detusche Zeitschrift für Philosophie (NDK)	32	–	
Economía y Desareello. Havana (Egyetlen cikkben)	–	5	1972–1973
Économies et Sociétés	5	1	1971
Ergonomics	11	–	
European J. of Social Psychology	2	1	1971
Filosoficky Casopies	9	–	
Filozofskie Nauki	23	2	1971
Harvard Business Review	16	4	1958–1973
Homme et la Société	11	–	
Human Relations	10	5	1965–1971
Impact. Science et Société	13	–	
Industrial and Labor Relations Review	5	–	
Institut International d'Études Sociales	1	–	
International Social Science Journal	9	–	
Jahrbuch für Sozialwissenschaft	9	–	
Journal für Angewandte Sozialforschung. Wien	1	–	
Journal of Applied Behavioral Science	1	1	1971
Journal of Applied Psychology	9	2	1934–1953
Journal of Experimental Social Psychology	3	–	
Journal of Human Relations	4	–	
Journal of Marriage and Family	2	1	1967
Journal of Personality and Social Psychology	4	2	1969
Journal of Social Issues	2	1	1969
Journal of Social Psychology	5	1	1961
Kommunist	72	1	1969
Korunk	84	23	1936–1974
Kölner Zeitung für Soziologie und Sozialpsychologie	16	3	1969–1973
Kyklos. Internationale Z. für Sozialwissenschaften	17	–	
Lancet	24	6	1961–1966
Marxism today	33	–	
Marxistische Blätter	11	–	
Mirovaja Ekonomika i Mezsduarodnije Otnosenija	29	2	1970–1972
Mounthly Labour Review	6	–	
Österreichische Jahrbuch für Soziologie	2	–	
Pensés	19	–	
Perspectives Polonaises	2	–	
Polish Sociological Bulletin	12	–	
Praxis. Revue Philosophique. Zagreb	9	–	
Przegląd Socjologiczny	10	–	
Psychological Review	4	2	1935–1955

Cím	Lelőhelyek száma	Hivatkozások gyakorisága	Legkorábbi – legkésőbbi hiv.
Public Administration	5	–	
Public Administration Review	5	–	
Public Opinion Review	6	1	1963
Question Actuelles du Socialisme. Belgrad	8	–	
Raumforschung und Raumordnung	7	–	
Regional and Urban Economics	9	–	
Revista de Filozofie	5	–	
Revue Française des Science Politique	6	3	1963–1974
Revus de l'Institut de Sociologie	4	2	1966–1973
Revue Économique et Sociales	3	1	1972
Revue Française de Sociologie	9	3	1966–1972
Revus Internationale des Sciences	13	1	?
Revue Internationale du Travail	9	–	
Revue Roumaine des Sciences Sociales. Sér. Sociologie	12	–	
Romanian J. of Sociology	4	–	
Ruch Prawniczny Ekonomiczny i Socjologiczny	5	–	
Science and Society	13	–	
Social Biology	5	–	
Social-Psychiatrie. NSZK	3	–	
Social Research	4	–	
Social Science Information	12	3	1965–1971
Social Science Quarterly	4	–	
Society and Leisure. Prague	5	1	1972
Sociologia. Bratislava	3	–	
Sociologia Internationalis. Nyugat-Berlin	8	–	
Sociologia Neerlandica	7	–	
Sociological Inquiry	1	1	1970
Sociological Review	6	–	
Sociologicky Casopis	8	–	
Sociologie du Travail	6	1	1970
Sociologija. Beograd	4	–	
Sociologus. Ny.-Berlin	7	–	
Sociology	2	1	?
Sociology and Social Research	3	1	1964
Sociology of Education	6	–	
Sociometry	7	1	1940
Soviet Sociology, Chapel Hill	1	–	
<u>Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge</u>	15	–	
Soziale Welt	4	–	
Studia Socjologiczne Kwartalnik	9	–	
Studia Universitatis Babes-Bolyai. Ser. Sociologia	7	–	
Szociologiceszkie Problemi. Szofija	2	–	
Technological Forecasting and Social Change	5	–	
Urban Studies	8	–	
<u>Urbanisme</u>	16	–	
<u>Vesztnik Leningradzskogo Universziteteta. Ekonomiki, Filozofii i Prava</u>	24	–	
<u>Vesztnik Moszkovszkogo Universziteteta. Ser. Ekonomika</u>	13	–	

Cím	Lelőhelyek száma	Hivatkozások gyakorisága	Legkorábbi – legelsőbbi hiv.
Vesztnik Moszkovszkoog Universziteta. Szer. Filozofija	14	–	
Vesztnik Moszkovszkogo Universziteta. Szer. Teorija Naucsnoo Kommunizma	2	–	
Vierteljahresschrift für Sozial- und Wirtschafts- geschichte	8	–	
Viitorul Social, Revista de Sociologie	4	–	
Voproszű Ekonomiki	77	–	
Voproszű Filozofii	72	9	1965–1974
Voproszű Pszihologii	39	1	1960
Die Wirtschaft	9	1	1973
Wirtschaftswissenschaft. NDK	50	–	
Wissenschaftliche Z. der Friedrich Schiller Univ. Gesellschafts- und Sprachwissen- schaftliche Reihe	9	–	
Wissenschaftliche Z. der Humboldt Universität zu Berlin. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe	10	–	
Wissenschaftliche Z. der Karl Marx Universität zu Leipzig. Gesellschafts- und Sprachwissen- schaftliche Reihe	6	–	
Wissenschaftliche Z. der Martin Luther Universität Halle-Wittenberg. Gesellschafts- und Sprechwissenschaftliche Reihe	10	–	
Wissenschaftliche Z. der Universität Rostock. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe	10	–	
Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie	6	–	
Zeitschrift für Sozialpsychologie	4	–	

Ha a kapott adatainkat összevetjük SZ. NAGY Lajos a néprajzkutatás terén végzett vizsgálatainak eredményeivel, meg kell állapítanunk, hogy ott a hivatkozásbázis lényegesen koncentráltabb és sokkal inkább a szűkebb szakterület folyóirataira hagyatkozik. Ha a fent közölt összevetésünket a hazai folyóiratbázissal vizsgáljuk, sajnálatos kell megállapítanunk, hogy a felhasznált irodalom majdnem véletlenszerű. A Tény, hogy egyetlen folyóiratot találtunk, amely a jelek szerint nincs meg Magyarországon, elégedettséget okozhatna. Viszont a nagy példányszámban meglévő folyóiratok kihasználtsága, a hivatkozott folyóiratok teljes szórtsága feltétlenül arra mutat, hogy információbázisunk nem kellően feltárt, propagált és szervezett. Feltűnően hiányzik a kiváló lengyel szakfolyóiratok említése.

Fel kell figyelniük, hogy a folyóirathasználatban kurrens használatra utaló adatot alig találunk, ez még akkor is feltűnő, ha tudjuk, hogy egy-egy tanulmány leadása és publikálása között hosszabb idő telik el. A folyóirathasználatban dominál az 1945 óta kiadott anyag; a Korunk, az American J. of Sociology és a Sociometrynél találunk csak korábbi évfolyamokra hivatkozást.

Minden arra utal, hogy információs rendszerünkben a feltáráshoz nagyon nagy hangsúlyt kell helyezni, az amúgyis elszórtan – több helyen tárolt folyóiratbázis központi nyilvánlétének, feltárása és a másolatszolgáltatás nélkül gazdag információtár nem találja meg az utat az információáramlásba.

Bibliográfiai hitelesség, pontosság

Az eddigiek során hivatkozásokat elemeztünk, ebből következtetéseket vontunk le a használatra, sőt magának az információs rendszernek a tervezéséhez is igyekeztünk adalékot nyújtani. Felmerül a kérdés azonban, mi célt szolgál a hivatkozás, a közölt bibliográfia. Szolgálhatja a szerző álláspontjának alátámasztását, vitatott vagy cáfolt nézetek forrását, további tájékoztatást ad azok számára, akiket a téma alaposabban érdekel, igazolhatja a szerző széleskörű tájékozottságát – de bármelyik célt szolgálja, hitelesnek, pontosnak és visszakereshetőnek kell lennie. Tapasztalataink sajnos nagyon rosszak. Nem hogy egy folyóiraton, de még egy cikkben belül sem találkozunk egységesen leírt hivatkozással.

Az adatok egy része hiányzik, a sorrend tetszőleges, úgyszintén az interpunkció. Ezek, – ha nehezen is – de legalább visszakereshetők. De mit kezdünk adatokkal, amelyeket részben, vagy egészben lefordítanak? Pl:

J. Handyside–M. Speak: Munkával való elégedettség. „Ipari viszonyok brit folyóirata” 1964/2 52–65.p.

vagy

L. W. Porter és E. E. Lawler: Vezetői magatartás és teljesítmény. Homewood. II. Richard D. Irwin 1968.

Hasonlóan visszakereshetetlen egy külföldi kongresszusra való hivatkozás, ahol magyarul közlik a kongresszus nevét és egyik helyen annyit: anyagai, majd másutt: dokumentumai.

Elemzéseink során a dokumentumok 1,9 %-ánál nem tudtuk a kiadás évét megállapítani. A típusmeghatározást pedig 0,3 %-ban nem tudtuk elvégezni, mert nem lehetett eldönteni a hivatkozás mire vonatkozik.

A hivatkozások formai területén mutatkozó anomáliák bibliográfiai kultúráltságunk egyik mutatói. Nehezítik a tájékoztatást, a kutatók igényeinek kielégítését. Ha az egyes szerzőktől nem is lehet megkövetelni a bibliográfiai hivatkozás szabványainak ismeretét, legalább a szerkesztőségeknek kellene az egységes, pontos hivatkozásról gondoskodni.

Összegzés

Eredményeink értékelésénél figyelembe kell venni a hivatkozáselemzésnek, mint a kutatói technikának a korlátait, továbbá vizsgálódásunk viszonylag szűk körét. Ennek ellenére reméljük, hogy célkitűzéseinkre az elemzés feleletet adott, adalékul szolgált az információfogyasztók és az általuk használt dokumentumok közötti kapcsolat felderítéséhez, továbbá a hazai folyóiratbázis használatához.

További kutatásokra, elemzésekre van szükség. A hivatkozások feltérképezésére más folyóiratokban, a társadalomtudományok más ágazataiban, a nagyobb számok összevetésére és összegezésére az általánosításhoz. Külön vizsgálat tárgya lehet a hivatkozások szakterületi elemzése, a határterületek és más szakterületek hivatkozási aránya a társadalomtudományokban. Az együtt-idézés elemzése a bibliográfiai kapcsolatok felderítésére is eredményesnek ígérkezhet.

Minden elemzés célja azonban csak egy: jobb információs rendszer építéséhez segítséget adni és ezzel a használót eredményesebben kiszolgálni.

IRODALOM

1. BROWN, Charles Harvey: Scientific serials. Chicago, 1956, (ACRL monograph 16.)
2. DAKIEL, Charles F.: Evaluation of periodicals for electrical engineering = Library Quarterly 1937. 7.vol. 7.no. 354 p.
3. EARLE, Penelope-VICKERY, Brian: Social science literature use in the UK as indicated by citations = Journal of Documentation 25.vol. 2.no. 1969. 123–141.p.
4. FRIIS, Th.: The use of citation analysis as a research technique and its implications for libraries = South African Libraries 1955. 23. 12 p.
5. GARFIELD, Eugene: Citation analysis as a tool in journal evaluation = Science (Washington) 1972. 178. 471 p.
6. GROSS, P. L. K.–GROSS, M.: College libraries and chemical education = Science (Washington) 1927. 66. 385 p.
7. GUHA, Martin: Literature use by European sociologist = International Library Review 3.vol. 4.no. Oct.1971. 445–452.p.
8. HAFNER, A. W.: Citation characteristics of psychology literature 1970–72. = International Library Review 8.vol. 1.no. 1976. 85–115.p.
9. LINE, Maurice B.: Practical interpretation of citations and library use studies = College and Research Libraries 35.vol. 5.no. 1975. 393–396.p.
10. LINE, Maurice B.: The size, growth and composition of social science literature = International Social Science Journal 28.vol. 1.no. 1976. 122–159.p.
11. MARTYN, John: Progress in documentation: citation analysis = Journal of Documentation 31. 4.Dec.1975. 290–297.p.
12. SZ. NAGY Lajos: Kurrens külföldi periodikumok a hazai néprajzkutatásban és a tudományági szakkönyvtárakban. = Könyvtári Figyelő 22.évf. 1976. 1–2.no. 97–113.p.
13. Patterns of citations to articles within journals: a preliminary test of scatter, concentration and absolence. LINE, M. B. and others. Bath. 1972. 33 p.
14. SZÁVA-KOVÁTS E.: A földrajztudományi folyóiratirodalom hivatkozás-állományában mért felezési idő számszerű értékeinek változása a publikációrobbanás korában = TMT 23.évf. 10.no., 1976. 401–412.p.
15. VATTER, É. K.–F.: O sztruktura naucsnuh szszülok = Naucsno-Tehnicoszkaja informacija Szerija 2. 1975. 5.no.2. 17–20.p.
Ism. KDSZ 8.évf. 1976. 1.no. 224 p.
16. WINDSOR, D. A.–WINDSOR, D. M.: Citation of the literature by information scientists in their own publications = Journal of the American Society for Information Science 1973. Sept. 377–387.p.
17. WORD, David–FERGUSON, J.: Statistics of social science periodicals = British Library Lending Division Review 1974. 2.no. 92–95.p.